RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN RAIOANELE DE EST ALE REPUBLICII MOLDOVA

Teodor CÂRNAȚ, *Director executiv al Comitetului Helsinchi, doctor habilitat în drept*
Marina CÂRNAȚ, *USM*

Rezumat

Articolul reflectă unele experienţe ale organizaţiilor neguvernamentale din Republica Moldova, cum ar fi: Promo-Lex şi Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului din Republica Moldova. Evidenţiind un set de drepturi, mai des ignorate de autorităţile politice din raioanele de est ale Republicii Moldova, autorii menţionează că în acest stat „funcţionează de facto două sisteme juridice": unul constituţional şi unul ilegal.

Cuvinte-cheie: *sistem juridic constituţional, sistem juridic ilegal, diferendul transnistrean, drepturile omului, dreptul la educaţie, dreptul la proprietatea privată, dreptul la asociere.*

HUMAN RIGHTS PROTECTION IN EASTERN DISTRICTS OF REPUBLIC OF MOLDOVA

Teodor CÂRNAȚ, *Republica Moldova*
Marina CÂRNAȚ, *USM*

Abstract

The article reflects some experiences of non-governmental organizations from Republic of Moldova, like: Promo-Lex and Helsinki Committee for Human Rights from Republic of Moldova. Emphasizing a set of rights, more frequently ignored by the political authorities from the eastern districts of Republic of Moldova, the authors mention that in this state „ two de –facto legal systems are functioning": one constitutional and one illegal.

Key words: *constitutional legal system, illegal legal system, Transnistrian conflict, human rights, right to education, right to private property, right to association.*

Diferendul transnistrean rămâne un impediment în promovarea şi respectarea drepturilor omului în raioanele de est a Republici Moldova. Mai multe organizaţii non-guvernamentale, printre care, Promo-Lex, Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului din Moldova, monitorizează situaţia respectării drepturilor omului din aceste raioane şi acordă asistenţă juridică victimelor incalcarilor grave ale dreptului omului. Totuşi, de multe ori, această asistenţă este formală, deoarece pe teritoriul Republicii Moldova funcţionează *de facto* două sisteme juridice: unul constituţional, în care se pot adresa toţi cetăţenii RM, şi altul ilegal, care este impus de regimul separatist şi totalitar de la Tiraspol pentru persoanele care se află în raioanele de est a Republici Moldova. În baza numeroaselor petiţii ce parvin de la cetăţenii RM din aceaste raioane am constatat că, în aceste raioane se incalcă flagrant cele mai fundamentale drepturi ale omului (de exemplu, privarea de libertate a dlui Ilie Cazacu, condamnarea la privaţiune de libertate pentru 15 ani a dlui Ernest Vardanean s.a.). Cel mai alarmant este faptul că, autorităţile

constituţionale ale Republicii Moldova au declarat că nu poartă nici o responsabilitate pentru încălcările masive ale drepturilor omului în aceste raioane, motivând că nu deţin controlul asupra acestui teritoriu şi că nu pot interveni in protejarea drepturilor violate.

Mai multe ONG-uri naţionale şi internaţionale au mediatizat numeroase cazuri de incălcare a drepturilor omului din aceaste raioane, printre care: dreptul la educaţie, dreptul la libera circulaţie, dreptul de proprietate, drepturile electorale s.a. *De facto*, fiecare persoană din stânga Nistrului, aflată temporar şi permanent pe acest teritoriu, se confruntă zi de zi cu diverse obstacole de natură juridică pe care le impune regimul separatist.

În contextul dreptului la educaţie, in instituţiile preşcolare din această regiune limba de instruire este preponderent limba rusă: în anul 2005 în această limbă au fost instruiţi 90% din numarul total al copiilor care au frecventat instituţiile preşcolare. Doar 8,7% din copii sunt instruiţi in limba româna, adică aproximativ fiecare al optulea copil moldovean de vârsta preşcolară are posibilitatea de a frecventa o instituţie cu limba română de instruire. In limba ucraineană sunt instruiţi doar 0,6% din copii. Procesul intrucitv-educativ in aceste instituţii de invăţământ este organizat conform programelor şi manualelor Federaţiei Ruse.

În regiunea transnistreană funcţionează, de asemenea, trei instituţii de invăţământ superior, in care studiază circa 13009 studenţi. Din numarul total al studenţilor 94,6% studiază in limba rusă, 4,6% - in limba română şi 0,8% - in limba ucraineană. La 28 ianuarie 2004 aşa-zisul "Soviet Suprem" din Transnistria a adoptat o hotărâre potrivit căreia incepând cu anul de studii 2004/2005 toate şcolile de cultură generală urmau să funcţioneze conform "legislaţiei transnistrene".

În ceea ce priveşte dreptul la proprietate privată şi protecţia acesteia, care este prevăzut in articolul 46 al Constituţiei RM, din anul 2001 structurile anticonstituţionale din regiunea transnistreană au ingrădit accesul liber al proprietarilor la terenurile lor agricole aflate dupa traseul Râbniţa-Dubăsari-Tiraspol. Iar din 2004 situaţia s-a inrautaţit in acest domeniu, odată cu creşterea numărului de puncte staţionare şi mobile de control ale aşa-numitelor *miliţia* si *vame* ale regimului dat şi blocării căilor de acces pe terenurile agricole de după traseul menţionat; astfel, structurile transnistrene continuau şi in 2006 sa forţeze proprietarii de terenuri sa achite anumite plăţi pentru trecerea prin posturile ilicite de control a producţiei recoltate. In anul 2004 separatiştii au adoptat o decizie prin care se crea intreprinderea de stat „Calea ferată din Transnistria", după care au atacat şi ocupat abuziv cu ajutorul miliţiei transnistrene Intreprinderea de Stat "Calea Ferată din Moldova". Aceasta a dus la blocarea circulaţiei pe tronsoanele de cale ferată ce traversează regiunea transnistreană şi la acapararea fortată a acestora.

În acelasi context, in anii 2003-2004 majoritatea intreprinderilor de stat din regiunea in cauză au fost privatizate cu incălcarea legislaţiei naţionale şi fără acordul autorităţilor constituţionale; drept consecinţă, un număr impunător de intreprinderi industriale au devenit in mod ilicit proprietatea unor companii străine, in principal din Federaţia Rusă.

Tot mai des sunt reţinute ilegal şi sechestrate de aşa-zisa vamă transnistreană automobilele inmatriculate de autorităţile constituţionale, dar proprietarii cărora domiciliază pe teritoriul transnistrean. Aceşti proprietari sunt obligaţi sa plătească aşa-numita taxă vamală pentru a putea introduce mijloacele de transport pe teritoriul separatiştilor, in caz contrar, fiindu-le ridicate carnetele de inmatriculare şi permisele de conducere.

Totodata, o ingrijorare reprezinta nerespectarea dreptului la asociere a cetatenilor din aceasta regiune. Nu exista nici o reprezentanţă a partidelor politice din Moldova, insă in mod masiv activează filialele formaţiunilor parlamentare din Duma rusească şi a celor de tineret, astfel şi la acest capitol se evidenţiază controlul abuziv al Federaţiei Ruse in această regiune.

Suntem de parere că, nu putem vorbi despre respectarea drepturilor omului in cadrul unui sistem ilegal prezent în zonele lipsite de recunoaştere internaţiomală. Aceasta duce la existenţa unei probleme complexe, de nerezolvat în sistemul juridic naţional şi internaţional, deoarece sistemul intern actual este ineficient şi lipsit de autoritate, iar dreptul internaţional în regiunea trasnistreană nu este respectat, cu toate că la acest capitol avem multe convenţii care meritau să fie implementate.

După declararea independenţei sale, Republica Moldova a ratificat şi a semnat mai multe acte şi tratate internaţionale care trebuie aplicate pe întreg teritoriul său, inclusiv în regiunea trasnistreană. De exemplu, cele mai importante dintre ele sunt Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, Conventţa Europeană a Drepturilor şi Libertăţilor Fundamentale ale Omului, Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice, care garantează dreptul la o satisfacţie juridică efectivă din partea instanţelor naţionale competente în cazul în care sunt incălcate drepturile şi libertăţile fundamentale şi constituţionale. Odată cu ratificarea CEDO, statul şi-a refuzat responsabilitatea pentru omisiunile şi actele comise pe teritoriul controlat de regimul ilegal de la Tiraspol. Trebuie să menţionăm că, o astfel de abordare a problemelor nu este una corectă şi legală. Faptul că autorităţile constituţionale nu deţin control asupra unei părţi din teritoriul ţării, nu oferă acestora posibilitatea de a nega şi respinge orice efort în vederea asigurării drepturilor constituţionale ale cetăţenilor, acceptând faptul că Moldova nu exercită nici un control pe teritoriul regiunii sale de est, Curtea Europeană nu a permis să se subînţeleagă că Moldova ar purta o raspundere directă pentru încălcările drepturilor omului.

La cele spuse, putem adauga că în prezent populaţia din teritoriu mentionat îşi pierde încrederea in structurile internaţionale în ceea ce priveşte identificarea soluţiilor politice şi contribuirea la apărarea drepturilor omului în teritoriile separatiste. Administraţiile ilegale, nerecunoscute de comunitatea internaţională, care funcţionează în baza unei legislaţii nesupuse controlului constitutionalităţii şi respectului faţă de demnitatea, drepturile şi libertăţile omului, şi nici controlului independent al societăţii civile, nu poate emite decizii constituţionale sau/şi în corespundere cu prevederile Convenţiei Europene.

Oricine, vinovat sau nevinovat, atras la răspundere de căttre instanţele judecătoreşti din aceste raioane, poate reclama incalcarea dreptului la un proces echitabil din simplul motiv că a fost judecat de o instanţă neconstituţională. Hotărarile judecătoreşti emise in regiunea transnistreană, în special acele ce se referă la privarea de libertate a persoanelor, sunt ilegale şi urmează a fi imediat declarate astfel de către autorităţile constituţionale. Or, noi avem o situaţie inversă, deoarece se demonstrează complicitatea organelor de ocrotire a normelor de drept constituţionale la incalcarea drepturilor omului de către regimul neconstituţional de la Tiraspol prin colaborarea cu structurile ilegale şi transmiterea persoanelor pentru a fi supuse detenţiei (sau semmnat ilegal şi neconstituţional mai multe acorduri de colaborare, de ex. acordul

dintre MAI a RM şi MAI a regimul neconstituţional de la Tiraspol, etc.). De aici apare o întrebare extrem de actuală: în baza cărui temei juridic sunt transmişi cetăţenii RM către organele regimului neconstituţional de la Tiraspol?

Autorităţile declară că drepturile omului sunt inalienabile şi că se depun eforturi constante în vederea protejării lor. Între timp, funcţionarii statului dau dovadă de indiferenţă, neprofesionalism sau nihilism juridic, neglijând obligaţiile pozitive care ii revin, asumate la nivel internaţional. Obligaţiile pozitive asumate de către RM trebuie să garanteze faptul că autorităţile constituţionale vor depune toate eforturile pentru apărarea eficientă a drepturilor şi libertăţilor persoanelor care pe teritoriul necontrolat. Aceste obligatii se caracterizează prin adoptarea de măsuri rezonabile şi adecvate pentru a proteja drepturile individului.

Concluzionând relatăm că, anume asigurarea şi garantarea respectării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului trebuie să fie prima condiţie impusă actorilor care deţin controlul atât *de jure*, cât şi *de facto* asupra regiunii. Numai asigurarea acestui deziderat va permite şi va garanta rezultate vizibile în procesul politic de soluţionare a problemei transnistrene.

carnateo@yahoo.co.uk

Data prezentării articolului - 11.05.2012